మహాభారతము

అశ్వమేధపర్వము

చతుర్ధాశ్వాసము

వైశంపాయన మహర్షి జనమేజయునకు సర్పయాగ సందర్భంగా వినిపించిన మహాభారత కథను నైమిశారణ్యంలో, సత్రయాగ సందర్భంలో సూతుడు శౌనకాది మహామునులకు వినిపించసాగాడు.

అశ్వమేధ యాగమునకు పెట్టిన ముహూర్తము సమీపించినది. ఆ శుభ ముహూర్తమున వ్యాసుడు మొదలగు ఋత్విజులు వేద విహిత మైన విధానము ప్రకారము ధర్మరాజు చేత యాగ దీక్ష పట్టించారు. ధర్మరాజు చేత దండమును ధరించి, కృష్ణాజినము మీద కూర్చున్నాడు. తరువాత యాగాశ్వమును పూజించి శాస్త్రోక్తంగా వదిలిపెట్టాడు.

ఆ యాగాశ్వము బయలు దేరింది. అర్జునుడు గాండీవము చేత బూని తన సైన్యముతో యాగాశ్వమునకు రక్షణగా వెంబడించాడు. హస్తినాపుర ప్రజలందరూ పురవీధులలో అటు ఇటునిలబడి అర్జునుని ఆశీర్వదించారు. వారి ఆశీర్వాదములు వినయంగా అందుకుంటూ అర్జునుడు యాగాశ్వరక్షణకు బయలుదేరాడు. అర్జునుని వెంట యాజ్ఞవల్క్య శిష్యుడు మరి కొంత మంది బ్రాహ్మణులతో బయలుదేరాడు.

ఆ యజ్ఞాశ్వము ఉత్తరదిక్కుగా వెళుతూ ఉంది. త్రిగర్తదేశంలో ప్రవేశించింది. త్రిగర్ధ దేశాధీశుని కుమారులు, మనుమలు, రెట్టించిన

ఉత్సాహంతో ఆ హయమును బంధించడానికి వచ్చారు.

అర్జునుడు వారితో ఇలా అన్నాడు. "రాకుమారులారా! ఇది ధర్మరాజుచే వదిలి పెట్టబడిన యాగాశ్వము. ఈ అశ్వమునకు కీడు తలపెడితే ధర్మరాజుకు కీడుచేసినట్టే. మనలో మనకు వైరం దేనికి. మాతో మిత్రులుగా ఉండండి. అదియును కాక మా అన్న ధర్మజుడు నాతో ఇలా అన్నాడు. "మహాభారత యుద్ధంలో రాజులందరూ మరణించారు. ప్రస్తుతం వారి కుమారులు ఉన్నారు. వారిని చంపవద్దు. దయతో వారితో స్నేహం చెయ్యి. ఒక వేళ వారు ఉద్రేకంతో హయమునకు అడ్డుపడినా మన చుట్టరికములను కలిపి వారిని వారించు." అని అన్నాడు. కాబట్టి నేను మీతో పోరాడను. మీరు కూడా ధర్మరాజుతో వినయంగా ఉండటం మంచిది. ఎందుకంటే మీకు కూడా ప్రాణములు అంటే తీపి కదా!" అని వినయంగా చెప్పాడు అర్జునుడు.

కాని అర్జునుని మాటలు వారు పెడచెవిని పెట్టారు. త్రిగర్తాధీశుడు సూర్యవర్మ అర్జునుని మీద బాణ వర్షం కురిపించాడు. అర్జునుడికి ఇంక వారితో యుద్ధము చెయ్యక తప్పలేదు. సూర్యవర్మ ప్రయోగించిన బాణములనన్నిటినీ మధ్యలోనే ముక్కలు చేసాడు. ఇంతలో సూర్యవర్మ తమ్ముడు కేతు వర్మ వచ్చాడు అతను కూడా అర్జునుని మీద శరవర్షము కురిపించాడు. అర్జునుడు తన బాణ పరంపరతో కేతు వర్మను రణరంగము నుండి తరిమివేసాడు.

ఇంతలో కేతు వర్మ తమ్ముడు ధృతవర్మ వచ్చాడు. అతడు కూడా అర్జునుని మీద బాణ ప్రయోగం చేసాడు. అర్జునుడు ధృతవర్మ యొక్క యుద్ధకౌశలాన్ని మెచ్చుకున్నాడు. అందుకని అతనిని తన బాణములతో బాధించలేదు. కేవలము ధృతవర్మ వేస్తున్న బాణములను మాత్రం మధ్యలోనే ఖండిస్తున్నాడు. కాని ధృతవర్మ అర్జునుని శరీరంలో బాణములను నాటాడు.

అర్జునునికి కోపం వచ్చింది. గత్యంతరం లేక ధృతవర్మ గుండెలకు గురి చూచి బాణములతో కొట్టాడు. ధృతవర్మ కూడా అర్జునుని చేతి మీద కొట్టాడు. అంతలో చేతి పట్టు తప్పి అర్జునుని చేతిలోని గాండీవము కిందపడింది.

ఇది చూచి త్రిగర్త సైన్యము హర్షధ్వానాలు చేసారు. కాని సైన్యాధిపతులు మాత్రం ఇలా అన్నారు. "ఆగండి. అర్జునుడు ధర్మరాజు మాట ప్రకారం గాండీవం కిందపడినా ఊరుకున్నాడు. అర్జునుడు మూడో కన్ను తెరిస్తే మనం భస్మం కావడం తప్పదు" . అని ధృతవర్మను పక్కకు లాగారు. తామందరూ అర్జునుని ఎదురుగా నిలబడ్డారు.

ఇంతలో అర్జునుడు కింద పడ్డ గాండీవమును చేతిలోకి తీసుకున్నాడు. పిడుగులు పడుతున్నట్టు వాడియైన బాణములను ప్రయోగించాడు. త్రిగర్త సైన్యమును నాశనం చేసాడు. పీనుగు పెంటలు చేసాడు. మిగిలిన త్రిగర్త సైన్యము చెల్లాచెదరు అయింది. కాని మిగిలిన కొంత మంది మాత్రము అర్జునుని శరణు వేడారు. అర్జునుడు వారి మాటను మన్నించాడు. త్రిగర్త సైన్యములను వెంటబడి చంపలేదు. వారిని పోనిచ్చాడు. ఆ ప్రకారంగా అర్జునుడు త్రిగర్త సైన్యమును జయించాడు.

తరువాత అశ్వము ప్రాగ్జ్యోతిష పురములోకి ప్రవేసించింది. భగదత్తుడి కుమారుడు వజ్రదత్తుడు ప్రాగ్జ్యోతిషపురమును పరిపాలిస్తున్నాడు. అతను కూడా హయమును బంధించాడు. అర్జునునితో యుద్ధమునకు సిద్ధం అయ్యాడు. అర్జునుడు వజ్రదత్తుని మీద వాడియైన బాణములను ప్రయోగించాడు. ఆ బాణముల ధాటికి తట్టుకోలేక వజ్రదత్తుడు హయమును వదిలి పారిపోయాడు.   కొంచెం సేపటికి ఏనుగును ఎక్కి రణభూమికి వచ్చాడు. అర్జునుని ఎదుర్కొన్నాడు.

వజ్రదత్తుడు వేసిన బాణములను అర్జునుడు మధ్యలోనే విరిచాడు. కాని అతని మీద శరప్రయోగము చెయ్యలేదు. వజ్రదత్తుడు మాత్రము అర్జునుని మీద వాడియైన బాణములను ప్రయోగించాడు. ఇంక ఊరుకుంటే ప్రయోజనము లేదని అర్జునుడు వజ్రదత్తుని నేల మీద పడేట్టు కొట్టాడు. నేల మీద పడ్డ వజ్రదత్తుడు ఒక్క ఉదుటున లేచి మరలా ఏనుగు ఎక్కాడు. అర్జునుని తన బాణ పరంపరతో కప్పివేసాడు.

వారి మధ్య మూడు రోజులు హోరాహోరి యుద్ధము జరిగింది. నాలుగవ రోజున వజ్రదత్తుడు విజృంభించాడు "అర్జునా! నా తండ్రి వృద్ధుడు కాబట్టి అతనిని చంపారు. కాని నేను యువకుడను. నా చేతిలో నీ చావు తప్పదు." అంటూ తన కొండవంటి ఏనుగును అర్జునుని మీదికి తోలాడు. ఏనుగు మీద ఉన్న వజ్రదత్తుడు అర్జునుని తన బాణములతో ముంచెత్తాడు.

అర్జునుడు ఒకే ఒక బాణంతో ఆ ఏనుగును నేలకూల్చాడు. ఏనుగుతో పాటు వజ్రదత్తుడు కూడా కిందపడ్డాడు. కింద పడ్డ వజ్రదత్తుని చూచి అర్జునుడు ఇలా అన్నాడు. "ఓ వజ్రదత్తా! ఇది యాగాశ్వము. ఈ అశ్వమునకు నేను రక్షకుడను. ఈ యాగాశ్వమును వదలుటకు ముందు ధర్మరాజు నాతో ఇలా అన్నాడు. "ఈ అశ్వమును అడ్డగించిన వారిని చంప వద్దు. వారిని దయతో చూడు." అని అన్నాడు. అందుకే నేను నిన్ను ఏమీ చేయను. నాకు నీ మీద ఎలాంటి కోపమూ లేదు. ధర్మరాజు చేయుచున్న అశ్వమేధ యాగమునకు రమ్మని నిన్ను బంధుమిత్రసపరివార సమేతంగా ఆహ్వానిస్తున్నాను. రాబోవు చైత్రశుద్ధ పౌర్ణమి నాటికి హస్తినకు వచ్చి యాగము జయప్రదం చెయ్యి ." అని అన్నాడు అర్జునుడు. ఆ మాటలకు వజ్రదత్తుడు సమ్మతించాడు. యాగాశ్వమును వదిలిపెట్టాడు. అర్జునునితో సంధి చేసుకున్నాడు.

తరువాత అశ్వము సింధు దేశము వైపు నడిచింది. సింధు దేశంలో ప్రవేశించింది. మహాభారత యుద్ధంలో సింధు దేశపు రాజులు (సైంధవుడు మున్నగువారు) మరణించారు. ఇప్పుడు వారి కుమారులు, మనుమలు రాజ్యం చేస్తున్నారు. అర్జునుడు వస్తున్నాడు అని తెలిసి వారందరూ ఒక్కుమ్మడిగా అర్జునునితో యుద్ధమునకు తలపడ్డారు. ముందు యాగాశ్వాన్ని పట్టుకున్నారు. తరువాత అర్జునుని చుట్టుముట్టారు. అర్జునుని మీద అస్త్రములు శస్త్రములు వర్షంలాగా కురిపించారు.

వారి ధాటికి అర్జునుడు తట్టుకోలేకపోయాడు. అర్జునుని చేతిలో ఉన్న గాండీవము కిందపడింది. అర్జునుడు తన లోని శక్తిని కూడదీసుకున్నాడు. గాండీవమును చేతిలోకి తీసుకున్నాడు. సింధు రాజుల మీదికి, వారి సైన్యము మీదా విరుచుకు పడ్డాడు. రణభూమి అంతా శవాలతో నిండిపోయింది. చావగా మిగిలిన సింధు దేశ సైనికులు చెల్లాచెదరుగా పారిపోయారు. కాని సింధు వీరులు మరలా సేనలను కూడగట్టుకొని యుద్ధానికి తలపడ్డారు. అప్పుడు అర్జునుడు వారితో ధర్మరాజు పలికిన శాంతి వచనములు వినిపించాడు. కాని వారు పెడచెవినిపెట్టారు. గత్యంతరం లేక అర్జునుడు సింధు దేశపు వీరులందరినీ సంహరించాడు.

అప్పుడు దుస్సల (సైంధవుని భార్య, దుర్యోధనుని చెల్లెలు, ధృతరాష్ట్రుని కుమార్తె) దుఃఖిస్తూ అర్జునుని వద్దకు వచ్చింది. చెల్లెలు దుస్సలను చూచి అర్జునుడు రథం దిగి ఆమె వద్దకు వచ్చాడు. అర్జునుని చూచి దుస్సల ఇలా అంది. “అన్నయ్యా! వీడు నా మనుమడు. నీ మేనల్లుని కుమారుడు. (మేనల్లుడు అనగా సైంధవుని కుమారుడు). వీడిని కాపాడు.” అని ప్రార్థించింది.

“ దుస్సలా! నా మేనల్లుడు ఎక్కడ?” అని అడిగాడు అర్జునుడు.

“ అన్నయ్యా! తన తండ్రి సైంధవుడు నీ చేతిలో మరణించాడు అని తెలిసి చాలా దుఃఖించాడు. ఇప్పుడు నువ్వు వచ్చావని తెలిసి గుండె ఆగి మరణించాడు. వీడొక్కడే వంశాంకురం మిగిలాడు.” అని చెప్పింది దుస్సల.

ఆ మాటలు విని అర్జునుడు ఎంతగానో దుఃఖించాడు. ఇంకా దుస్సల ఇలా అంది. “అన్నయ్యా! అర్జునా! ధార్తరాష్ట్రులు మీకు చేసిన అపకారములు, నా భర్త సైంధవుని అనుచిత ప్రవర్తన మనసులో పెట్టుకోకు. నా మనుమడు తండ్రిలేని వాడయ్యాడు. వీడిని దయతో రక్షించు.” అని మనుమనితో అర్జునునికి పాదాభివందనం చేయించింది.

“అమ్మా! నీ అన్న సుయోధనుడు దుర్మార్గుడే. కాని మేము మాత్రం తక్కువా చెప్పు. మా వలననే కదా ఇంతటి ఘోర వినాశనం సంభవించింది. ఈ రాచకులములో పుట్టడమే మహా పాపం కదా! అమ్మా! నీవేమీ భయపడకు. నీ మనుమనికి ఏమీ అపకారము చెయ్యను.” అని చెల్లిని ఓదార్చాడు. ఆ మాటలకు సంతోషించి దుస్సల మనుమనితో సహా వెళ్లిపోయింది. అర్జునుడు యాగాశ్వమును విడిపించుకొని దానిని అనుసరించాడు.

తరువాత ఆ యాగాశ్వమునకు ఎక్కడా అవరోధము వాటిల్లలేదు. అన్ని దేశములు తిరుగుతూ ఉంది. ఆ క్రమంలో మణిపూరము అనే పట్టణము చేరుకుంది. ఆ నగరమునకు అధిపతి బభ్రువాహనుడు. అర్జునునికి చిత్రాంగదకు కలిగిన కుమారుడు. తండ్రి వచ్చాడని తెలిసి బభ్రువాహనుడు సైన్య సమేతంగా ఎదురేగి తండ్రికి స్వాగతం పలికాడు. కాని కుమారుని స్వాగత సత్కారములను అర్జునుడు తిరస్కరించాడు. బభ్రువాహనునితో ఇలా అన్నాడు.

"కుమారా! ఇది యాగాశ్వము. యాగాశ్వమును పట్టుకోడం క్షత్రియ ధర్మం. ఈ విధంగా చేతగాని వాని వలె స్వాగత సత్కారాలు చెయ్యడం పిరికి వాని లక్షణం. క్షత్రియ లక్షణము మరిచిపోయి భయంతో వణికి పోయేవాడు రాజు కాజాలడు. కాబట్టి ఇక్కడినుండి వెళ్లు! చేతనయితే యాగాశ్వమును పట్టుకో!" అని కుమారునిలోని పౌరుషాన్ని రెచ్చగొట్టాడు.

ఆ మాటలు విన్న బభ్రువాహనుడు వెను తిరిగి రాచమార్గములో పోతున్నాడు. ఆ సమయంలో అర్జునుని మరొక భార్య అయిన నాగ కన్య ఉలూపి ఈ విషయం తెలుసుకొంది. వెంటనే నాగ లోకం నుండి బభ్రువాహనుని వద్దకు వచ్చింది.

(ఈ చిత్రాంగద ఉలూపి గురించిన కధ మనకు ఆది పర్వము అష్టమాశ్వాసంలో కనపడుతుంది. మర్చిపోయి ఉంటారు కాబట్టి క్లుప్తంగా గుర్తుచేస్తాను.

ద్రౌపదితో వివాహా నంతరము,వ్యాసుడు, నారదుని ఆదేశం ప్రకారము సంవత్సరానికి ఒక్కరు వంతున ద్రౌపదితో కాపురం చేస్తున్నారు. ఆ సమయం లో మిగిలిన వారు, వారు ఉన్న మందిరము దరిదాపులకు కూడా వెళ్ల కూడదు. పొరపాటున వెళితే వారు 12 నెలలు తీర్థయాత్రలు చెయ్యాలి. ఇదీ నియమం. ఒకనాడు ఒక బ్రాహ్మణుడి ఆవును దొంగలు ఎత్తుకుపోయారు. ఆ బ్రాహ్మ ణుడు అర్జునుని వద్దకు వచ్చి తన ఆవును తెచ్చి ఇమ్మన్నాడు. అర్జునుడు ఆయుధముల కొరకు ఆయుధాగారమునకు వెళ్లాడు. ఆ సమయంలో ధర్మరాజు, ద్రౌపది అక్కడ ఉన్నారు. అర్జునుడు తన ఆయుధములు తీసుకొని వెళ్లి, దొంగల వద్దనుండి గోవును రక్షించి ఆ బ్రాహ్మణుడికి అప్పగించాడు. నియమ భంగం జరిగినందున తీర్థ యాత్రలకు వెళ్లాడు. ఆ తీర్థ యాత్రలు

చేస్తూ ఉన్న అర్జునుని నాగ కన్య ఉలూపి చూచి ప్రేమించింది. అతనిని నాగలోకం తీసుకొని వెళ్లింది. అక్కడు అర్జునుడు ఆమెను వివాహ మాడాడు. తరువాత అర్జునుడు మణిపూరము అనే నగరానికి వెళ్లాడు. మణిపూరమునకు రాజైన చిత్రవాహనుని కూతురు చిత్రాంగద అనే రాకుమారిని ప్రేమించి పెళ్లి చేసుకున్నాడు. ఆ చిత్రాంగద కుమారుడే బభ్రువాహనుడు.).

అప్పుడు ఉలూపి బభ్రువాహనుని చూచి ఇలా అంది. "కుమారా! నేను కూడా నీ తల్లినే. నా పేరు ఉలూపి. నేను నాగ కన్యను. నీ తండ్రి అర్జునుడు మహా వీరుడు. ఆయనకు తన కుమారుడు పిరికివాని వలె ఉండటం నచ్చదు. అందుకని యాగాశ్వమును పట్టు. నీ తండ్రితో యుద్ధం చెయ్యి. ఆయన మీద గెలుపు సాధించు. ఎవరు గెలిచినా నేను, నీ తండ్రి ఆనందిస్తాము." అని పలికింది. ఆ మాటలకు ఆనందించాడు బభ్రువాహనుడు.

"అమ్మా! తండ్రితో యుద్ధం చేయడం సమంజసం కాదని ఊరుకున్నాను కానీ చేత కాక కాదు, చేవలేక కాదు. నా తండ్రి తనతో యుద్ధం చెయ్య మన్నాడు. నువ్వు కూడా తండ్రితో యుద్ధం చెయ్యమన్నావు. ఇంక నాకేం కావాలి. అర్జునునితో యుద్ధం చేసి నా తల్లితండ్రులకు ప్రియం చేకూరుస్తాను." అని పలికాడు.

బభ్రువాహనుడు తల్లికి నమస్కారము చేసి తండ్రిఅర్జునునితో యుద్ధమునకు సన్నద్ధం అయ్యాడు. బభ్రువాహనుడు ముందు యాగాశ్వమును బంధించాడు. అప్పుడు అర్జునుడు బభ్రువాహనునితో యుద్ధానికి దిగాడు. తండ్రి కొడుకులకు సమరం సంప్రాప్తించింది. ముందు బభ్రువాహనుడు అర్జునుని మీద బాణ వర్షం కురిపించాడు. కుమారుడు వేసిన బాణములను అన్నీ మధ్యలోనే ఖండించాడు అర్జునుడు. బభ్రువాహనుని

శరీరంలో నాటేటట్టు పదునారు శరములు ప్రయోగించాడు. బభ్రువాహనుడు అర్జునుని శరీరంలో నాటేట్టు 20 వాడి బాణములు ప్రయోగించాడు.

కుమారుని రణ కౌశలానికి మురిసిపోయాడు అర్జునుడు. ముందు బభ్రువాహనుని ధ్వజమును ఖండించాడు. బభ్రువాహనుని శరీరం నిండా బాణములు కొట్టాడు అర్జునుడు. కాని బభ్రువాహనుడు బెదరక ఒక బాణంతో అర్జునుని భుజం మీద కొట్టాడు. ఆ దెబ్బకు అర్జునునికి దిమ్మ తిరిగింది. కాని అంతలోనే తేరుకున్నాడు. కుమారుని విలువిద్యాకౌశలాన్ని మెచ్చుకున్నాడు. మరలా బభ్రువాహనుని మీద శరప్రయోగం చేసాడు. కాని అర్జునుడు ప్రయోగించిన బాణముల నన్నిటినీ మధ్యలోనే ముక్కలు చేసాడు బభ్రువాహనుడు.

కుమారుని అస్త్రవిద్యా కౌశలము చూచి అర్జునునిలో ఒకింత అసూయ జనించింది. కోపంతో బభ్రువాహనుని ఒంటి నిండా బాణములు గుచ్చాడు. బభ్రువాహనుడు కూడా పట్టరాని కోపంతో ఒకే ఒక్క బాణాన్ని అర్జునుని గుండెల్లో సూటిగా దిగేట్టు కొట్టాడు. ఆ బాణము అర్జునుని గుండెలను చీల్చి వెనక నుండి దూసుకొని పోయింది. అర్జునుడు భూమి మీద పడ్డాడు. పడుతూ పడుతూ బభ్రువాహనుని మీద బాణములు సంధించాడు. ఆ బాణముల ధాటికి బభ్రువాహనుడు కూడా నేలకూలాడు.

తన భర్త కుమారుడు యుద్ధంలో నేలకూలారు అన్న విషయం తెలిసి ఉలూపి గబా గబా యుద్ధభూమికి వచ్చింది. ఇంతలో బభ్రువాహనుని తల్లి చిత్రాంగద కూడా యుద్ధభూమికి వచ్చింది. ఉలూపిని చూచి ఇలా అంది.

"ఉలూపీ! చూచావా. నీ వలన ఎంత ఘోరంజరిగిందో. నీవే కదా

కుమారుని తండ్రి మీదికి యుద్ధానికి ఉసిగొల్పావు. దాని ఫలితంగా తండ్రికొడుకులు యుద్ధభూమిలో అచేతనం గా పడిపోయారు. నీవు పతివ్రతవు కావా! నీకు ధర్మం తెలియదా! ఏ కారణం చేత నీవు ఈ పసివాడిని తండ్రితోయుద్ధానికి పురిగొల్పావు. మహా వీరుడు అర్జునునితో ఈ పసివాడు యుద్ధం చెయ్యగలడా! కాబట్టి నీవే మన భర్తను పునరుజ్జీవితుడిని చెయ్యాలి. నీ వలననే ఇదంతా జరిగింది కాబట్టి మన భర్తను బతికించే బాధ్యత నీదే." అని నిక్కచ్చిగా చెప్పింది చిత్రాంగద.

తరువాత అర్జునుని చూచి ఇలా విలపించింది. "ఓ మహావీరా! నీవు ఎంతో మంది ప్రాణాలు కాపాడావు. కానీ నీ ప్రాణాలు నీవు కాపాడుకోలేకపోయావు కదా! నాథా! ఎన్నాళ్లయింది నిన్ను చూచి. నేను చిత్రాంగదను వచ్చాను. కళ్లు తెరిచి చూడండి. మీరు మీ అన్నగారి యాగాశ్వమును కాపాడాలికదా! లేవండి. యాగాశ్వము వెంట వెళ్లండి." అని శోకించింది చిత్రాంగద.

మరలా ఉలూపి వంక చూచి "ఈయన మన ఇద్దరికీ భర్త. నా కొడుకు చేతిలో నా భర్త మరణించేట్టు చేసావు. ముందు నా భర్తను బతికించు. లేకపోతే నేను ఇప్పుడే ఇక్కడే ప్రాయోపవేశం చేసి మరణిస్తాను." అని దృఢంగా చెప్పింది చిత్రాంగద.

ఇంతలో బభ్రువాహనుడు మూర్ఛనుండి లేచాడు. ఏడుస్తున్న అమ్మ చిత్రాంగదను చూచాడు. "అమ్మా! నీవు శోకించడం నేను ఎన్నడూచూడలేదు. ఇది కూడదు, తగదు అని కూడా చూడకుండా నా తండ్రిని యుద్ధంలో చంపిన పాపాత్ముడను. నా పాపానికి నిష్కృతి లేదు." అని అమ్మ పక్కనే కూర్చుని విలపిస్తున్నాడు.

ఇంతలో యాగాశ్వము వెంట వచ్చిన యాజ్ఞవల్క్యుని శిష్యులు, తక్కిన బ్రాహ్మణులు అక్కడకు వచ్చారు. "అయ్యో! ఈ బ్రాహ్మణులు అర్జునుని అనుసరించి వచ్చినట్టున్నారు. వీరు ఏ పని మీద వచ్చారో కదా! కాని అర్జునుడు ఇలా విగతజీవుడై పడి ఉన్నాడు." అని శోకిస్తున్నాడు బభ్రువాహనుడు.

ఉలూపిని చూచి "అమ్మా! నీ మాట మీదనే కదా నిన్ను సంతోషపరచ డానికే కదా అమ్మా నేను నా తండ్రిగారితో యుద్ధం చేసాను. కాని నా తండ్రిగారు యుద్ధంలో మరణించారు. ఇప్పుడు నీకు సంతోషంగా ఉందా అమ్మా. కాని నేను నా తండ్రిని చంపానమ్మా. నా పాపానికి నిష్కృతి లేదు. జీవితాంతం నాకు మనశ్శాంతి లేదు. చచ్చిన తరువాత కూడా నాకు ఉత్తమ లోకాలు ఉండవు." అని విలపిస్తున్నాడు.

తరువాత బభ్రువాహనుడు పైకి లేచాడు. తన తల్లి చిత్రాంగద. ఉలూపి, అక్కడ చేరిన జనులు వింటూ ఉండగా ఇలా అన్నాడు. "నా తండ్రిలేని లోకంలో నేను బదుకలేను నా తండ్రితో పాటు నేను కూడా ప్రాయోపవేశము చేస్తాను. ఎందుకంటే నేను వీరుడు, రాజు, ధార్మికుడూ, మీదు మిక్కిలి నా తండ్రి అయిన అర్జునుని చంపాను. నా పాపానికి విముక్తి కలగాలంటే నాకు ప్రాయోపవేశమే శరణ్యము." అని నేల మీద మౌనంగా కూర్చున్నాడు.

అప్పటి దాకా ఒక్క మాట కూడా మాట్లాడకుండా నిల్చుని ఉన్న ఉలూపి కళ్లు మూసుకుంది. తన మనస్సులో నాగ జాతికి ప్రియమైన సంజీవనీ మణిని స్మరించింది. వెంటనే సంజీవనీ మణి ఆమె చేతిలో ప్రత్యక్షం అయింది.

"కుమారా! బభ్రువాహనా! ఏమిటయ్యా ఈ వెర్రి. మీ అందరికీ పిచ్చి పట్టిందా. లేకపోతే అర్జునుడు ఏమిటి! చావడం ఏమిటి! ఆయన ఎవరు.

సాక్షాత్తు దేవేంద్రుని కుమారుడు. మహావీరుడు. నీ శక్తిని పరీక్షించడానికి అర్జునునితో యుద్ధం చేయమన్నాను. నీతో యుద్ధం చేయాలి అన్న నీ తండ్రి అర్జునుని అభిమతమూ నెరవేర్చాను. మీ ఇద్దరూ మూర్ఛపోయేట్టు చేసాను. ఇదంతా మీ భ్రమ. మీలో ఎవరూ చావలేదు. చూడు. ఇప్పుడు నీ తండ్రి అర్జునుడు లేచి కూర్చుంటాడు." అని పలికింది ఉలూపి.

ఆ మాటలకు అందరూ ఆశ్చర్యపోయారు. ఆనందించారు. ఉలూపి ఆ మణిని బభ్రువాహనుని చేతి లో పెట్టి "కుమారా ఈ మణిని అర్జునుని హృదయం మీద పెట్టు." అని చెప్పింది. ఆ ప్రకారమే బభ్రువాహనుడు ఆ మణిని అర్జునుని గుండెల మీద పెట్టాడు.

అప్పుడే నిద్ర నుండి లేచినట్టు అర్జునుడు లేచి కూర్చున్నాడు. చుట్టు చూచాడు. తన కుమారుడు బభ్రువాహనుని చూచి "కుమారా! నీకు సేమమే కదా!" అని కుశల ప్రశ్నలు వేసాడు. అప్పుడు బభ్రువాహనుడు తండ్రి కాళ్లకు మొక్కాడు. "తండ్రిగారూ! తమరి దయవలన అందరూ క్షేమమే" అన్నాడు. అర్జునుడు చుట్టు చూచాడు. తన భార్యలు చిత్రాంగద, ఉలూపి, తన తో వచ్చిన బ్రాహ్మణులు అక్కడ నిలబడి ఉన్నారు. వారందరినీ కలయ చూచాడు.

"కుమారా! వీరందరి ముఖాలలో ఆశ్చర్యము, సంతోషము, దాని వెనక విషాదమూ కనిపిస్తున్నాయి. పైగా, నేను నీతో యుద్ధము చేస్తున్నాను. ఇక్కడకు చిత్రాంగద, ఉలూపి ఎందుకు వచ్చారు. ఏం జరిగింది." అని అడిగాడు అర్జునుడు.

అప్పుడు బభ్రువాహనుడు ఉలూపిని చూపి "తండ్రీ! అంతా ఈమెను అడగండి. ఈ మహానుభావురాలు మీకు జరిగిన విషయం సవిస్తరంగా

తెలియజేస్తుంది." అని అన్నాడు.

అప్పుడు అర్జునుడు ఉలూపి వంక చూచి "ఉలూపీ! ఏం జరిగింది. కుమారుడు బభ్రువాహనుడు గానీ, అతని తల్లి చిత్రాంగద కానీ ఏమైనా నీ పట్ల అనుచితంగా ప్రవర్తించారా! నీరాకకు కారణమేమి?" అని అడిగాడు.

అప్పుడు ఉలూపి చిరునవ్వు నవ్వి "నాథా! ఇందులో ఎవరి తప్పూ లేదు. ఎవరూ ఏమీ చేయలేదు. అయినా నీవు, కుమారుడు బభ్రువాహనుడు, సోదరి చిత్రాంగద తప్పుచేయగలరా! కలలోమాట. తమరు నా పట్ల కోపగించకుండా సావధాన చిత్తులై నేను చెప్పునది వినండి. తమరూ కుమారుడు యుద్ధం చేస్తుంటే కుమారుడి వల్ల తమరికి అశుభం జరిగింది.

దీనికీ ఒక కారణం ఉంది. అది ఏమంటే, తమరు యుద్ధంలో శిఖండిని ముందు పెట్టుకొని తాతగారు, గంగాపుత్రుడు అయిన భీష్ముని పడగొట్టారు. దాని వలన మీకు పాపము సంక్రమించింది. తమరు ఆ పాపమునకు ప్రాయశ్చిత్తము చేసుకోకుండా మరణిస్తే తమరికి నరక ప్రాప్తి కలుగుతుంది. అందుకని నేను పాతాళ లోకము నుండి వచ్చి తమరి పాపమును నివృత్తి చేసాను. అది ఎలాగంటే.....

నేను ఒక రోజు గంగానదిలో స్నానం చేస్తున్నాను. అప్పుడు వసువులు కూడా వచ్చి ఆ నదిలో స్నానం చేస్తున్నారు. అప్పుడు గంగాదేవి తన స్వస్వరూపంతో వారితో మాట్లాడుతూ ఉంది. అప్పుడు వసువులు గంగాదేవితో ఇలా అన్నారు. "మాతా! భీష్ముడు నీ కుమారుడు. మాలో ఒకడు. ఆయనను అర్జునుడు శిఖండిని అడ్డుపెట్టుకొని పడగొట్టాడు. కాని భీష్ముడు తన నియమం ప్రకారం శరసంధానం చెయ్యలేదు. అందుకని భీష్ముడు అంపశయ్య

మీద పడిపోయాడు. తరువాత పరమపదించాడు. నిరాయుధుడైన భీష్ముని పడగొట్టి అర్జునుడు కుత్సితమైన, నీచమైన విజయం సాధించాడు. అతనికి మేము శాపం ఇవ్వదలిచాము." అని అన్నారు. వసువుల మాటలకు గంగాదేవి తన ఆమోదము తెలిపింది.

ఇదంతా విన్న నేను వెంటనే నా తండ్రి నాగరాజు వద్దకు పోయి జరిగింది అంతా చెప్పాను. నా తండ్రి వెంటనే వసువుల దగ్గరకు పోయి వారిని అనేక విధాల అర్జునుని కాపాడమని ప్రాధేయపడ్డాడు. కొంత సేపటికి వారు కరుణించారు. కాని ఒక నియమం పెట్టారు. అర్జునుడు తన కుమారుడైన బభ్రువాహనుని తో యుద్ధం చేసి అతని చేతిలో ఓడిపోయి నేలకొరిగితే అప్పుడు అర్జునుని పాపము తొలగిపోతంది. అని అన్నారు. మా నాన్నగారు ఆ విషయం నాకు చెప్పారు.

నేను సమయం కొరకు వేచి ఉన్నాను. ఇంతలో తమరు ఇక్కడకు వచ్చారు. బభ్రువాహనుని యుద్ధం చేయమని అడిగారు. ఆ సమయంలో కుమారుడు బభ్రువాహనుడు తమతో యుద్ధం చేయడానికి మనసురాక నగరానికి వెళుతున్నాడు. ఇదంతా నేను దివ్య దృష్టితో గ్రహించాను. వసువులు చెప్పిన పని చేయడానికి ఇదే సమయమని తలచి వెంటనే ఇక్కడకు వచ్చాను. నేను కుమారుడు బభ్రువాహనుని తమతో యుద్ధము చేయుటకు పురికొల్పాను. ఈ రణము నీకు ధర్మము. నీకు ప్రియము అని బభ్రువాహనుని రెచ్చగొట్టాను. తరువాత కథ మీకు తెలిసిందే. కుమారుని చేతిలో మీరు ఓడిపోయి పడిపోయారు. దానితో మీ పాపం నశించిపోయింది. ఇదీ జరిగింది." అని వివరించింది ఉలూపి.

ఆ మాటలు విన్న అర్జునుడు ఎంతో ఆనందం పొందాడు. అర్జునుడు

అందరినీ చూచి ఇలా అన్నాడు. “రాబోవు చైత్రశుద్ధపౌర్ణమినాడు హస్తినాపురములో అశ్వమేధ యాగము జరుగుతుంది. తాము అందరూ బంధు మిత్ర సపరివార సమేతంగా రావాలని ధర్మజుల వారి ఆహ్వానము మీకు అందిస్తున్నాను.” అని అందరినీ సాదరంగా యాగమునకు ఆహ్వానించాడు.

“తండ్రిగారూ! తమరు చెప్పినట్టే చేస్తాము. కానీ మీరు మా నగరమునకు వచ్చి మా ఆతిధ్యము స్వీకరించ వలెనని ప్రార్ధన.” అని ప్రార్ధించాడు బభ్రువాహనుడు.

“ కుమారా! నేను యాగ దీక్షలో ఉన్నాను. నగర ప్రవేశము చెయ్యను. అని అన్నాడు అర్జునుడు. తరువాత అర్జునుడు తన భార్యలు చిత్రాంగద, ఉలూపి వద్ద సెలవు తీసుకొని మరలా యాగాశ్వమును అనుసరిస్తూ వెళ్లాడు.

ఆ యాగాశ్వము అలా తిరుగుతూ తిరుగుతూ రాజగృహం అనే నగరానికి చేరింది. రాజగృహాన్ని జరాసంధుని మనుమడు మేఘసంధి అనే వాడు పరిపాలిస్తున్నాడు. మేఘసంధి హయమును పట్టుకున్నాడు. అర్జునునితో యుద్ధానికి సన్నద్ధం అయ్యాడు. “ఇదేమన్నా విరాట రాజు అంతః పురము అనుకున్నావా ఆడవాళ్ల మధ్య తిరిగినట్టు తిరగడానికి. నేను హయమును పట్టుకున్నాను. నాతో యుద్ధం చెయ్యి” అని అర్జునుని కవ్వించాడు.

అప్పుడు అర్జునుడు నవ్వి ఇలా అన్నాడు. “రాజా! నాకు నీ మీద ఎలాంటి కోపమూ లేదు. ఇది యాగాశ్వము. దీనిని పట్టుకొన్న వారిని చంపవద్దని మా అన్నగారి ఆజ్ఞ. ఆ విషయం నీకు చెప్పాను. తరువాత నీ ఇష్టం.” అని అన్నాడు అర్జునుడు.

ఆ మాటలను అర్జునుని బలహీనతగా తీసుకున్నాడు మేఘసంధి. అర్జునుని మీద అస్త్ర వర్షము కురిపించాడు. అర్జునుడు తనను తాను రక్షించుకుంటూ మేఘ సంధి వేస్తున్న బాణములను ముక్కలు చేస్తున్నాడే తప్ప మేఘ సంధిని గానీ అతని సారథిని గానీ గాయపరిచే ప్రయత్నం చెయ్యడం లేదు. మేఘ సంధి రథమును కప్పేట్టు బాణములు సంధించాడు అర్జునుడు. కాని మేఘ సంధి ఇది అలుసుగా తీసుకొని అర్జునుని శరీరం అంతాబాణములతో కొట్టాడు.

అర్జునునికి కోపం వచ్చింది. ఇంక లాభం లేదనుకున్నాడు. అన్నగారి మాట పక్కన పెట్టాడు. మేఘసంధి రథమునకు కట్టిన గుర్రములను చంపాడు. సారథిని చంపాడు. అతని పతాకమును కూల్చాడు. రథమును కూలగొట్టాడు. మేఘసంధి రథము నుండి కిందికి దూకాడు. గదను చేతిలోకి తీసుకున్నాడు. గదను తిప్పుతూ అర్జునుని మీదికి దూకాడు. అప్పుడు కూడా మేఘ సంధిని అర్జునుడు కొట్టలేదు. కేవలం అతని గదను మాత్రం విరగ్గొట్టాడు. నిరాయుధుడుగా నిలబడి ఉన్న మేఘ సంధిని చూచి అర్జునుడు ఇలా అన్నాడు.

“ఓ రాజా! మా అన్న మాట ప్రకారము నేను నిన్ను చంపలేదు. అందుకనే ఇప్పటిదాకా బతికి ఉన్నావు. ఏదో క్షత్రియ ధర్మమును పాటించి అశ్వమును పట్టుకున్నావు. నాతో యుద్ధం చేసావు. ఇంక చాలు. శాంతి వహించు.” అనిఅన్నాడు అర్జునుడు.

మేఘ సంధి కూడా ఆలోచించాడు. అదే మేలనుకున్నాడు. అర్జునునికి ప్రణామం చేసాడు. అర్జునుడు మేఘ సంధిని కౌగలించుకున్నాడు. అశ్వమేధ యాగమునకు అన్నగారు ధర్మజుని ఆహ్వానమును మేఘ సంధికి అందచేసాడు. బంధుమిత్రసపరివార సమేతంగా రాబోవు చైత్రశుద్ధపౌర్ణమి నాడు జరగబోయే

అశ్వమేధయాగమునకు రమ్మని ఆహ్వానించాడు. ఆ ఆహ్వానమును మన్నించాడు మేఘసంధి. తరువాత అర్జునుడు యాగాశ్వమును అనుసరిస్తూ వెళ్లాడు.

ఆ అశ్వరాజము వంగ దేశము, పౌండ్రదేశము, మ్లేచ్ఛదేశము, మొదలగు దేశములలో సంచరించింది. అర్జునుడు ఆయాదేశ రాజులను జయించాడు. ధర్మజుని ఆహ్వానమును వారికి అందజేసాడు. తరువాత ఆ హయము ఛేది దేశములో ప్రవేశించింది. ఛేది దేశము రాజు శరభుడు. శరభుడు శిశుపాలుని కుమారుడు. మొదట శరభుడు యాగాశ్వమును బంధించినా, అంతలో తెలివితెచ్చుకొని దానిని విడిచిపెట్టి అర్జునుని ఆదరించాడు. అర్జునుడు అతనికి కూడా ధర్మజుని యాగ ఆహ్వానమును అందించాడు.

తరువాత అర్జునుడు టెంకణ దేశపు రాజు అయిన కిరాత రాజును జయించాడు. తరువాత కోసల, కాశీ రాజులను జయించాడు. తరువాత దశార్ణ దేశాధీశుడు చిత్రాంగదుడు కూడా మొదట అర్జునుని ఎదిరించినా తరువాత లొంగిపోయాడు. తరువాత హయము నిషాద దేశము చేరింది.

ఆ దేశమును ఏకలవ్యుని కుమారుడు పరిపాలిస్తున్నాడు. అతడు అర్జునుని మీదికి ససైన్యంగా యుద్ధానికి వచ్చాడు. కాని ఎంతో కాలం అర్జునుని ముందు నిలువలేకపోయాడు. తుదకు అర్జునునికి లొంగిపోయాడు.

తరువాత ఆ హయము దక్షిణంగా ప్రయాణం చేసింది. పౌండ్రదేశము, ఆంధ్రదేశము, ద్రవిడ దేశము, కేరళ దేళము, కర్ణాటక దేశములలో సంచరించింది. అర్జునుడు ఆయాదేశాధీశులను యుద్ధం చేసి ఓడించాడు. తరువాత ఆ హయము సౌరాష్ట్ర దేశములో ప్రవేశించింది. గోకర్ణం చేరింది. తరువాత ద్వారక ప్రవేశించింది.

అర్జునుని రాక విన్న యాదవులు ఆయనకు ఎదురు వెళ్లి ఆయనను స్వాగత సత్కారములు చేసారు. తరువాత ఆ హయము పశ్చిమ సముద్ర తీరము గుండా పాంచాల దేశమును చేరింది. తరువాత గాంధార దేశములో ప్రవేశించింది.

గాంధార దేశమును శకుని కుమారుడు పరిపాలిస్తున్నాడు. అతడు కూడా బాల్య చాపల్యం చేత అర్జునుని ఎదుర్కొన్నాడు. అర్జునుడు తన అన్నగారి ఆజ్ఞను తెలియ చేసాడు. కాని శకుని కుమారుడు వినలేదు. మొండిగా యుద్ధం చేసాడు. గాంధార సేన అంతా అర్జునుని చేతిలో నాశనమయింది. కాని శకుని కొడుకు పట్టు విడువ లేదు. ఒంటరిగానే అర్జునుని ఎదుర్కొన్నాడు. అతని బలపరాక్రమములకు అర్జునుడు ముచ్చట పడ్డాడు. అతనితో ఇలా అన్నాడు.

"కుమారా! మా అన్న ధర్మరాజు నన్ను ఎవరినీ చంప వద్దని, అశ్వమేధ యాగమునకు ఆహ్వానమును అందజేయమని నన్ను పంపాడు. కాబట్టి నా మాట విను. ఈ అనవసర యుద్ధము మాను." అని అనునయించాడు. కానీ ఆ శకుని కొడుకు అర్జునుని మాటలు వినలేదు. పదునైన బాణములను అర్జునుని మీద ప్రయోగించాడు. విధి లేక అర్జునుడు శకుని కుమారుని కిరీటము నేల పడేట్టు కొట్టాడు.

అది చూచిన అందరూ కావాలంటే ఆ బాణంతో శకుని కుమారుని తల ఎగుర గొట్టి ఉండేవాడు. ఆహా అర్జునుడు ఎంత దయగలవాడు అని అనుకున్నారు. కాని శకుని కుమారునికి బుద్ధి రాలేదు. మరలా అర్జునుని మీద బాణములు ప్రయోగించాడు. అర్జునుడు కేవలం అతను వేసిన అస్త్రములను శస్త్రములను తిప్పి కొట్టాడు. ఇది చూచిన గాంధార సేనలు పారిపోయాయి.

శకుని కుమారుడు అర్జునునితో యుద్ధం చేస్తున్నాడు అని తెలిసి అతని తల్లి, మంత్రులు యుద్ధ భూమికి వచ్చారు. శకుని కుమారుని విడిచిపెట్టమని అర్జునుని వేడుకున్నారు. అర్జునుడు వెంటనే యుద్ధం ఆపాడు. శకుని భార్యకు నమస్కారం చేసాడు. శకుని కుమారునితో ఇలా అన్నాడు.

"కుమారా! నీవు నాతో యుద్ధం చేయడం నాకు బాధ కలిగించింది. ధర్మరాజు ఎవరినీ చంపవద్దు అని ఆజ్ఞాపించాడు. ఆ విషయం నేను నీకు చెప్పాను. కానీ నీవు వినలేదు. అయినా నేను నిన్ను చంపలేదు. పైగా నీవు మా పెదనాన్న గారు ధృతరాష్ట్రునికి, పెదతల్లి గాంధారికి దగ్గర బంధువు. అందుకని నిన్ను చంపలేదు. ఇంక నైనా శాంతి వహించు. అయినా నాతో యుద్ధం నీకు ఎందుకయ్యా. మనం ఏమన్నా శత్రువులమా చెప్పు." అని అన్నాడు.

ఆ మాటలకు శకుని కుమారుడు శాంతించాడు. తరువాత అర్జునుడు ధర్మరాజు ఆహ్వానమును అందచేసాడు. "రాబోవు చైత్రశుద్ధపౌర్ణమి నాడు జరుగబోవు అశ్వమేధ యాగమునకు తామందరూ తరలి రావాలి." అని ఆహ్వానించాడు. తరువాత అర్జునుడు యాగాశ్వమును వెంబడించాడు. ఆ అశ్వము హస్తినాపురమునకు తిరుగు ప్రయాణమయింది.

అర్జునుడు యాగాశ్వాన్ని వెంబడిస్తూ ఆయాదేశాల రాజులను జయిస్తూ దిగ్విజయం గా పర్యటిస్తున్న విషయములను ఎప్పటికప్పుడు చారుల వలన తెలుసుకుంటూ ధర్మరాజు పరమానంద భరితుడవుతున్నాడు. ఇంతలో మాఘ శుద్ధ పూర్ణిమ రానే వచ్చింది. ఆ రోజు ధర్మరాజు నిండుకొలువులో ఆశీనుడై ఉన్నాడు. తన తమ్ములను కొలువు కూటమునకు రావించాడు. భీముని చూచి ధర్మరాజు ఇలాఅన్నాడు.

" భీమసేనా! నీ తమ్ముడు అర్జునుడు అశ్వమేధ యాగాశ్వము వెంట జైత్రయాత్ర ముగించుకొని తిరిగి వస్తున్నాడని వర్తమానం వచ్చింది. నీకు తెలియదా! చైత్ర మాసం రావడానికి ఎంతో సమయం లేదు. మహామునులను, రాజులను ఆహ్వానించాలి. తగిన వార్తాహరులను సిద్ధం చెయ్యి. అలాగే యాగ నిర్వహణకు ఒక యజ్ఞశాలను నిర్మించ డానికి సన్నాహాలు చెయ్యి. యాగమునకు వచ్చు రాజులకు, మునులకు, ప్రముఖులకు తగు విడిది ఏర్పాట్లు చెయ్యండి. తగిన అతిథి గృహములను నిర్మించండి." అని ఆదేశించాడు.

భీముడు వెంటనే వాస్తు శిల్పులను పిలిపించి, యాగశాలను, విడిది గృహములను వెను వెంటనే నిర్మింపజేసాడు. భూమండలం అంతా తిరిగి రాజులను, మునులను ఆహ్వానించడానికి బ్రాహ్మణులను పంపించాడు. ధర్మరాజు ఆహ్వానమును బ్రాహ్మణుల ద్వారా అందుకున్న రాజులు తమ తమ సైన్యములతోనూ, మునులు తమ తమ శిష్యబృందములతోనూ హస్తినాపురము చేరుకున్నారు. వారందరినీ చూచి ధర్మరాజు మహదానందభరితుడయ్యాడు. వారి వారి అంతస్తులను బట్టి వారికి అతిథి మర్యాదలు, భోజన సదుపాయాలు, విడుదులు ఏర్పాటు చేయించాడు. ఈ ఏర్పాట్లన్నీ సేవకులకు అప్పగించకుండా, ధర్మరాజు తానేస్వయంగా పర్యవేక్షించసాగాడు.

భీముని ఆధ్వర్యంలో నిర్మింపబడిన యాగశాలను, అతిథి గృహములను చూచి శ్రీ కృష్ణుడు, వచ్చిన అతిథులు, ఎంతో సంతోషించారు. అతిథి సత్కారాలు ఎలా ఉన్నాయంటే, జనమేజయ మహారాజా! లక్షమంది ఒక సారి భోజనం చేస్తే, ఒక నగారా మోగుతుంది. ఆ నగారా ఎడతెరిపి లేకుండా మోగుతూనే ఉంది. అంటే అనుక్షణం లక్షమంది భోజనంచేయడం పూర్తిచేస్తున్నారన్న మాట! అని జనమేజయుని వైశంపాయనుడు చెప్పాడు. ఇంకా ఇలా చెప్పసాగాడు.

ధర్మరాజు, భీమసేనుడి సాయంతో, వచ్చిన ఆహూతులను పూజించాడు. ఆ పూజలందుకున్న శ్రీ కృష్ణుడు, బలరాముడు, సాత్యకి, యాదవ ప్రముఖులు మొదలగువారు ఎంతో సంతోషించారు. ఇంతలో అర్జునుని దగ్గర నుండి వర్తమానము వచ్చిందని శ్రీ కృష్ణుడు ధర్మరాజుతో చెప్పాడు.

" ధర్మనందనా! అర్జునుడు తాను కలిసిన రాజులందరినీ అశ్వమేధ యాగమునకు ఆహ్వానించాడట. వారందరూ యాగమునకు వస్తున్నారట. వారు ఇదివరకు మనకు విరోధులైనా, ప్రస్తుతం మన ఆహ్వానము మేరకు వస్తున్నారు కాబట్టి వారిని పూజించడం ఆదరించడం మన విధి. అదీ కాకుండా మణిపురాధీశుడు, నా (అర్జునుని) కుమారుడు అయిన బభ్రువాహనుడు యాగమునకు వస్తున్నాడు. అతనికి తగు మర్యాదలు చెయ్యండి. అని అర్జునుడు తమరికి తెలియజేయమన్నాడు." అని శ్రీకృష్ణుడు ధర్మరాజుకు చెప్పాడు.

ఆ మాటలు విన్న ధర్మరాజు ఎంతో సంతోషించాడు. శ్రీకృష్ణుని తో ఇలా అన్నాడు. "శ్రీ కృష్ణా! నేనూ విన్నాను. అర్జునుడు ఎంతో మందితో యుద్ధం చేసి వారిని ఓడించి వారికి ఆహ్వానమును అందజేసాడు అని. కృష్ణా! అర్జునుడు మొన్న జరిగిన యుద్ధంలో భీష్మ,ద్రోణ,కర్ణులు మొదలగు మహాయోధులతో యుద్ధం చేసి ఎంతో శ్రమ పడ్డాడు. మరలా ఇంతలోనే ఈ అశ్వమేధ యాగము కొరకు మరలా యుద్ధములలో పాల్గొన్నాడు. అకటా! నావలన అర్జునునికి ఎన్ని కష్టములు కలుగుతున్నాయి. కృష్ణా! నిన్ను ఒక మాట అడుగుతాను. అర్జునుని దేహము అనేకమైన మంచి లక్షణములతో కూడినది కదా! మరి ఈ యుద్ధములు ఒకటి వెంట ఒకటి అతనికి వెంట వెంటనే ఎందుకు సంప్రాప్తిస్తున్నాయి. అతనికి ఏ అంగములో ఏదైనా దోషము ఉందా! నీకేమైనా తెలుసా!" అని అడిగాడు ధర్మరాజు.

ఆ మాటలకు శ్రీ కృష్ణుడు ఇలా అన్నాడు. "ధర్మనందనా! నీవు చెప్పినది నిజమే. అర్జునుడు సకల సులక్షణ సమన్వితుడు. కాని ఒకటే లోపము. అతని చిరుతొడలు (పిక్కలు) మాత్రము అతని శరీరానికి తగినట్టు కాకుండా కొంచెం ఎక్కువగా ఉన్నాయి. అదే అతని శరీరంలో లోపం. దాని వలననే అతనికి ఈ కష్టాలు కలుగుతున్నాయేమో అని అనుమానంగా ఉంది. కానీ అర్జునుని కష్టాలు అన్నీ తొలగిపోయాయి. ఇంక అతనిని ఏ కష్టమూ వరించదు." అని అన్నాడు కృష్ణుడు.

ఇంతలో అర్జునుని వద్దనుండి ఒక దూత అక్కడకు వచ్చాడు. ఆ దూత ధర్మరాజుకు నమస్కరించి "మహారాజా! అర్జునులవారు హస్తినాపుర సమీపానికి విచ్చేసారు. రేపు తమ దర్శనం చేసుకుంటారు అని తమరికి మనవి చేయమన్నారు." అని చెప్పాడు.

ఆ మాటలు విని ధర్మరాజు, భీమ, నకుల సహదేవులు, శ్రీ కృష్ణుడు పరమానందభరితులయ్యారు. అర్జునుని రాక కోసం ఎదురు చూస్తున్నారు. మరునాడు అర్జునుడు యజ్ఞాశ్వము ముందు నడువగా హస్తినాపుర ప్రవేశము చేసాడు. వందిమాగధులు, హస్తినాపుర ప్రజలు అర్జునుని విజయ యాత్రా విశేషములను వేనోళ్ల పొగుడుతున్నారు. అర్జునుడు యాగశాలనుసమీపించాడు. ధర్మరాజు, భీముడు,నకుల సహదేవులు, శ్రీకృష్ణుడు, బలరాముడు, యాదవులు అర్జునునికి ఎదురు వెళ్లి స్వాగతం పలికారు. అర్జునుని సాదరంగా యాగశాలకు తీసుకొని వచ్చారు.

అర్జునుడు ధృతరాష్ట్రుడు, గాంధారిని దర్శించి నమస్కరించాడు. తరువాత తన తల్లి కుంతీ దేవిని కలిసి ఆమె ఆశీర్వాదాలు తీసుకున్నాడు. ఇంతలో అర్జునుని కుమారుడు బభ్రువాహనుడు, అర్జునుని భార్యలు

చిత్రాంగద, ఉలూపి హస్తినకు చేరుకున్నారు. వారందరిని తీసుకొని అర్జునుడు ధర్మరాజు వద్దకు వెళ్లాడు. తన భార్యలను, కుమారుడిని ధర్మరాజుకు పరిచయం చేసాడు. తరువాత ధృతరాష్ట్రుడు గాంధారిలను కలిసి వారి ఆశీర్వాదములు అందుకున్నాడు. తల్లి కుంతీదేవికి కోడళ్లను, మనుమడిని చూపించాడు. కుంతీదేవి వారిని ఆదరంతో ఆశీర్వదించింది.

తరువాత చిత్రాంగద, ఉలూపి తమ అక్కగారలైన ద్రౌపది,సుభద్రలను కలుసుకొన్నారు. ఆందరూ అరమరికలు లేకుండా హాయిగా మాట్లాడుకున్నారు. ఆ ప్రకారంగా అశ్వమేధయాగమునకు సర్వసన్నాహాలు పూర్తి అయ్యాయి. ఇంతలో యాగము మొదలు పెట్టవలసిన రోజు వచ్చింది.

వ్యాసుడు ధర్మరాజును చూచి ఇలా అన్నాడు. “ధర్మనందనా! ఈ యజ్ఞము చాలా గొప్పది. ఈ యాగమునకు కావలసిన ధనము నీవు సంపాదించావు. కాబట్టి యాగమును నిర్విఘ్నంగా నెరవేర్చు. అశ్వమేధ యాగము సమాప్తము అయ్యేరోజున చేసే స్నానము అతి పవిత్రమైనది. ఆ స్నానముతో నీ సమస్తపాపములు తొలగిపోతాయి. నీవు భారతయుద్ధములో అన్నదమ్ములను, గురువులను, పితరులను,పితామహులను, బంధువులను సంహరించిన పాపములన్నీ ఆ స్నానంతో తొలగిపోతాయి. నీకు శుభం కలుగుతుంది.” అని చెప్పాడు వ్యాసుడు.

వ్యాసుని ఆదేశం ప్రకారం ధర్మరాజు యజ్ఞదీక్ష పూనాడు. ఋత్విక్కులు యజ్ఞకాండ నిర్వర్తిస్తున్నారు. మంత్రాలు పఠిస్తూ అగ్నిలో హోమద్రవ్యాలు వేలుస్తున్నారు. వేద మంత్రములను ఉచ్ఛరిస్తూ సోమ లతల నుండి సోమరసాన్ని పిండుతున్నారు. యజ్ఞమునకు వచ్చిన వారందరికీ భోజన సదుపాయములు సమకూర్చడం భీముడు పర్యవేక్షిస్తున్నాడు. అందరి చేతా

కొసరి కొసరి తినిపిస్తున్నాడు. లేదు అన కుండా సంతర్పణలు చేస్తున్నాడు. యజ్ఞమునకు వచ్చిన వారు ఎవరూ ఒట్టి చేతులతో వెళ్లడం లేదు. ఆ యజ్ఞవాటిక దేవయజ్ఞమును తలపిస్తూ ఉంది. భూలోకంలో ఈ విధంగా అశ్వమేధయాగము జరుగుతుంటే దేవతలుకూడా ఆకాశము నుండి చూస్తున్నారు.

ప్రధాన యజ్ఞ వాటికను బంగారు ఇటుకలతో చతుర ప్రాకారంలో నిర్మించారు. ఎటు చూచినా 18 మూరలు ఉండేట్టు నిర్మించారు. యజ్ఞవాటిక గరుడుని ఆకారంతో నిర్మితమయింది. ఋత్విక్కులు ఊపస్తంభములు పాతారు. దానికీ ఒకసంఖ్య ఉంది. మొత్తం 21 ఊపస్తంభములు నిర్మించారు. ఖాదిరములతో చేసిన స్తంభములు 6, బిల్వ కర్రలతో చేసినవి 6, మోదుగ కర్రతో చేసినవి 6, దేవదారు కర్రలతో చేసినవి 2, శ్లేషాతక చెట్టు కొయ్యతో చేసినవి 1, మొత్తం 21 ఊపస్తంభములు పాతారు. ఇవి కాకుండా ఇంకా బంగారం తో చేసిన స్తంభములు అనేకములు అలంకరణార్థము పాతారు. ఆ ఊపస్తంభములకు నాలుగు కాళ్ల జంతువులను, వివిధ పక్షులను, జలచరములను కట్టారు. ఆ ప్రాణులు మొత్తం 300. అందులో ప్రధాన ఊప స్తంభమునకు యజ్ఞాశ్వమును కట్టారు.

ఆ యజ్ఞమునకు వేదవ్యాసుని శిష్యబృందము వచ్చింది. అందరిలో వారు ప్రధానంగా ప్రకాశిస్తున్నారు. తరువాత ఊప స్తంభములకు కట్టిన 300 జంతువులను, పక్షులను, జలచరములను చంపారు. తరువాత యజ్ఞాశ్వమును చంపే సమయం వచ్చింది. అప్పుడు ద్రౌపదిని యజ్ఞాశ్వము దగ్గరగా ఉండమన్నారు. దేశమంతా తిరిగి వచ్చిన ఆ యజ్ఞాశ్వమును చంపారు. ఆ అశ్వము యొక్క వివిధ అవయవములు అన్ని ద్రౌపది తన స్వహస్తములతో అగ్నిలో వేసి దేవతలకు హవిస్సుల రూపంలో అందజేసింది. యజ్ఞాశ్వము

యొక్క మాంసము హోమగుండములో కాలుతుంటే, అందులో నుండి వచ్చే పొగను, వాసనను పీల్చి, పాండవులు, ద్రౌపది ఎంతో ఆనందించారు. తరువాత యజ్ఞాశ్వము యొక్క మిగిలిన మాంసమును ఋత్విక్కులు శాస్త్ర విధిగా హోమగుండములో వేసారు. దానితో అశ్వమేధ యాగము పూర్తి అయింది.

ధర్మరాజు సదస్యులకు కోటి వేల నిష్కములు దక్షిణగా ఇచ్చాడు. భూదానం కింద ధర్మరాజు తన రాజ్యమును వ్యాసునికి దానంగా ఇచ్చాడు. అప్పుడు వ్యాసుడు ఇలా అన్నాడు.

"ధర్మనందనా! నీవునాకు భూమిని దానంగా ఇచ్చావు. మేము నీవు ఇచ్చిన భూమి ఏం చేసుకుంటాము. దానికి సమానమైన బంగారమును దానంగా ఇవ్వు." అని అన్నాడు వ్యాసుడు.

" వ్యాసమునీంద్రా! అశ్వమేధయాగము పరిసమాప్తి సమయములో భూదానం చెయ్యాలని ఆర్యులు అంటారు. అందుకని అర్జునుని చేత జయింప బడిన భూమి అంతా మీకు దానంగా ఇచ్చాను. నాకు ఇంక రాజ్యము లేదు. కాబట్టి వనవాసమునకు వెళతాను. అంతే కానీ ఇచ్చిన రాజ్యమును తిరిగి తీసుకోను." అని అన్నాడు ధర్మరాజు.

ఆ మాటలకు వ్యాసుడు ఇలా బదులు చెప్పాడు. "ధర్మనందనా! నీవు మాకు భూమిని దానంగా ఇచ్చావు. కాబట్టి ఈ భూమి అంతా మాదే. అందుకు సందేహం లేదు. కానీ మాకు ఈ భూమి అవసరం లేదు. అందుకని మేము ఆ భూమిని నీకు తిరిగి అమ్ముతున్నాము. తగిన వెల ఇచ్చి తీసుకో. దీనికి అభ్యంతరం ఏముంది. పైగా ఈ భూమిని మేము అమ్ముతాము అని అంటున్నాము కాబట్టి తగిన వెల ఇచ్చి తీసుకొనడం రాజధర్మం. ఇందులో

తప్పులేదు." అని అన్నాడు వ్యాసుడు.

ఆ మాటలు విన్న శ్రీకృష్ణుడు కూడా వ్యాసుడు చెప్పిన ప్రకారం చెయ్యమన్నాడు. అప్పుడు ధర్మరాజు కోటికోట్ల మాడలు కుప్పగా పోసి నేను దానంగా ఇచ్చిన భూమి వెల ఇంత అని అన్నాడు. ఆ బంగారమును తీసుకొని వ్యాసుడు భూమిని తిరిగి ధర్మరాజుకు అప్పగించాడు. ఆ బంగారమును వ్యాసుడు ఆ యాగమునకు వచ్చిన బ్రాహ్మణులకు అందరికీ పంచిపెట్టాడు.

అంతేకాకుండా ధర్మరాజు, ఆ యాగము కోసరం తయారు చేయించిన బంగారు పళ్లెములు, బిందెలు, ఇతర వస్తువులు బ్రాహ్మణులకు పంచి పెట్టాడు.

బ్రాహ్మణ దానములు అయిన తరువాత క్షత్రియులకు, వైశ్యులకు, శూద్రులకు, ఇంకా తక్కువ జాతి వారందరికీ అపారంగా ధనమును పంచి పెట్టాడు ధర్మరాజు. యజ్ఞమునకు వచ్చిన వారంతా అత్యంత సంతుష్టులై వారి వారి ఇండ్లకు తిరిగి వెళ్లారు.

వేద వ్యాసుడు తన భాగమునకు వచ్చిన ధనమును కుంతీదేవికి ఇచ్చాడు. కుంతీ దేవి ఆ ధనమును పేదలకు పంచి పెట్టింది.

ఓ జనమేజయ మహారాజా! ధర్మరాజు దాన ధర్మములలో రెండవ మరుత్తు అని అనిపించుకున్నాడు. యజ్ఞము పరిసమాప్తి అయిన తరువాత ధర్మరాజు, తమ్ములతో, భార్యలతో యజ్ఞస్నానముచేసాడు. తన దేహమును మనస్సును పవిత్రం చేసుకున్నాడు. ఆ యజ్ఞమును దగ్గర ఉండి నిర్విఘ్నముగా జరిపించిన వ్యాసునికి సాష్టాంగ ప్రమాణం చేసాడు ధర్మరాజు. ధర్మరాజును దీవించి వ్యాసుడు తన శిష్యులతో పాటు వెళ్లిపోయాడు.

(ఈ సందర్భంలో ఒక విషయం మనవి చేస్తాను. వ్యాసుడు ఒక ధర్మసూక్ష్మం చెప్పాడు. ధర్మరాజు వ్యాసునికి, బ్రాహ్మణులకు భూమిని దానంగా ఇచ్చాడు. అందు వలన ఆ భూమి వ్యాసుడు, బ్రాహ్మణుల స్వంతం అయింది. ఆభూమి వ్యాసునికి బ్రాహ్మణులకు అవసరం లేదు. అందుకని వారు ఆ భూమిని తిరిగి ధర్మరాజుకు అమ్మారు. దానికి తగిన వెల చెల్లించాడు ధర్మరాజు. తిరిగి భూమిని స్వంతం చేసుకున్నాడు. దీని వలన మనకు తెలిసింది ఏమిటంటే ప్రభుత్వము ప్రజల నుండి భూమిని తీసుకోవాలి అని అనుకొన్నప్పుడు, ప్రభుత్వం ప్రజలకు తగిన వెల చెల్లించి మాత్రమే తీసుకోవాలి కానీ తనకు అధికారం ఉంది కదా అని ప్రజల భూమిని లాక్కోకూడదు. ఇది ఆనాటి ధర్మము. అదే నేడు భూసేకరణ చట్టము (లాండ్ అక్విజిషన్ యాక్టు) గా అమలులో ఉంది. ఇందిరా గాంధీగారు ప్రధాన మంత్రిగా ఉన్నప్పుడు ఆనాడు ఉన్న సంస్థానము లను రద్దుచేసింది. కాని ఆ సంస్థానాధీశులకు తగిన పరిహారము చెల్లించలేదు. వారు సుప్రీంకోర్టుకు వెళ్లారు. అప్పుడు సుప్రీం కోర్టుకూడా ఇదే చెప్పింది. ప్రభుత్వము ఏదైనా ఆస్తిని స్వాధీనం చేసుకునేటప్పుడు తగిన మూల్యము (మార్కెట్ రేట్) చెల్లించాలి అని. అదే ప్రీవిపర్సస్ కేసుగా ప్రసిద్ధి చెందింది. ఇది ప్రభుత్వానికే కాదు మనకూ వర్తిస్తుంది. తేరగా వచ్చింది కదా అని పక్కవాడి స్థలం కలిపేసుకోకూడదు. హద్దులు చెరిపెయ్యకూడదు. ధనబలం అంగబలం ఉంది కదా అని లాగేసుకోకూడదు. అంతేకాదు కనీసం ఏ చిన్న వస్తువును కూడా ఊరికే తీసుకొనకూడదు. తగిన మూల్యం చెల్లించి తీసుకోవాలి. అదే నాడు నేడు ఆచరించవలసిన ధర్మం.)

వ్యాసుల వారు తమ శిష్యులతో సహా వెళ్లిపోయిన తరువాత ధర్మరాజు యాగమునకు వచ్చిన రాజులను అందరినీ సముచితంగా సత్కరించాడు.

బంగారమును మణులను, మాణిక్యాలను, నగలను, ఏనుగులను, హయములను, వేశ్యలను కానుకలుగా ఇచ్చాడు.

ఎంతో దూరమునుండి వచ్చిన బభ్రువాహనుని సముచితంగా సత్కరించాడు. తన దేశమునకు వెళ్లడానికి అనుమతించాడు. ఎన్నాళ్లుగానో భర్తనుండి విడిగా ఉన్న ఉలూపీ, చిత్రాంగదలు ఇప్పుడు తమ భర్త అర్జునుని వద్దనే ఉండిపోయారు. బభ్రువాహనుడు మాత్రము తన దేశమునకు వెళ్లాడు.

సింధు దేశము నుండి శిశుపాలుని భార్య అందరి కంటే ముందుగా యాగము చూడటానికి వచ్చింది. ధర్మరాజు అమెను సముచితంగా ఆదరించాడు. ఆమె మనుమడిని సింధు దేశమునకు పట్టాభిషిక్తుడిని చేసాడు. తరువాత భారత యుద్ధములో ఓడిపోయి చని పోయిన రాజుల రాజ్యములను వారి వారి వారసులకు ఇచ్చివేసాడు ధర్మరాజు.

అందరూవెళ్లి పోయిన తరువాత శ్రీ కృష్ణుడు బలరాముడు యాదవ ప్రముఖులు మిగిలారు. శ్రీ కృష్ణునికి, బలరామునికి, సాత్యకికి ఇతర యాదవ ప్రముఖులకు అనేక రత్నాభరణములు, విలువైన కానుకలు ఇచ్చిసత్కరించాడు. ధర్మరాజు ఇచ్చిన కానుకలతో వారు సంతృప్తి చెందారు. తరువాత శ్రీకృష్ణుడు, బలరాముడు, సాత్యకి మిగిలిన వారు ద్వారకకు వెళ్ళారు." అని వైశంపాయనుడు జనమేజయునతో అశ్వమేధయాగ విశేషములను సవిస్తరముగా వివరించాడు.

అప్పుడు జనమేజయుడు ఈ విధంగా అడిగాడు. "ఓ వైశంపాయన మహార్షి! అత్యంత వైభవోపేతంగా జరిగిన అశ్వమేధ యాగ సందర్భంలో ఏదైనా అందరికి విస్మయము కలిగించే సంఘటన జరిగిందా. అలా జరిగి ఉంటే

దాని గురించి వివరించండి." అని అడిగాడు. వైశంపాయనుడు ఇలా చెప్పసాగాడు.

" మీ తాతగారు అశ్వమేధ యాగము చేయుచున్న సమయంలో ఒక ముంగిస యాగ శాలకు వచ్చింది. అక్కడ ఉన్న ఋత్విక్కులను సదస్యులను బ్రాహ్మణులను చూచి "ఈ అశ్వమేధ యాగము సక్తుప్రస్థుని ధర్మమును కొంచెం కూడా పోలదు." అని ప్రకటించింది. ఆ మాటలు విని అక్కడ ఉన్న బ్రాహ్మణులు ఆశ్చర్యపోయారు. అప్పుడు ఋత్విక్కులు ఆ ముంగిసతో ఇలా అన్నారు.

"ఈ యాగములో మంత్రపఠనము, కర్మకాండ, వివిధములైన దాన ధర్మములు, అన్నియు అందరి చేత ప్రశంసలు పొందాయి. ధర్మరాజు ఈ యాగమును నిర్వహించిన తీరు, శ్రద్ధ, భక్తి అందరికి ఆమోద యోగ్యము అయ్యాయి. ఇందులో జరిగిన ధర్మవిరుద్ధకార్యము ఏమి?" అని అడిగారు.

ఆ మాటలకు ఆ ముంగిస ఇలా బదులుచెప్పింది. "అయ్యా! ధర్మక్షేత్రము అని పిలువబడుతున్న కురుక్షేత్రములో ఒక బ్రాహ్మణుడు ఉండేవాడు. అతడు పొలములో రాలి పడిన ధాన్యమును ఏరుకొని దానిని ఆహారంగా తింటూ జీవించేవాడు. అతనికి రోషము, కామము లేవు. అత్యంత సౌమ్యుడు. అతనికి భార్య, కుమారుడు, కోడలు ఉన్నారు. వారు కూడా ఆ బ్రాహ్మణుని అనుసరించి దొరికిన దానితో తృప్తిగా జీవిస్తున్నారు.

ఒకసారి తీవ్రమైన అనావృష్టి (కరువు) వచ్చింది. వర్షములు కురవ లేదు. తిండి దొరకడమే కష్టం అయింది. ఒక రోజు వారు నలుగురూ పొలములకు వెళ్లి గింజలు ఏరుకొని వచ్చారు. వాటితో పేలపిండి తయారుచేసుకున్నారు.

దేవతారాధన, సంధ్యావందనము మొదలగు కార్యక్రమములు ముగించుకొని ఆ పేలపిండిని నలుగురూ సమంగా పంచుకున్నారు. ఆ పేలపిండిని తినడానికి సిద్ధం అవుతున్న తరుణంలో వారి వద్దకు ఒక బాటసారి అతిధిగా వచ్చాడు. వారు నలుగురూ ఆయనకు ఎదురు వెళ్లి సాదరంగా తీసుకొని వచ్చారు. తమ కుటీరములోకి తీసుకొని వెళ్లి అతనికి అతిధి మర్యాదలు చేసారు.

అప్పుడు ఆ బ్రాహ్మణుడు తన వంతుకు వచ్చిన పేలపిండిని ఆ అతిధికి ఇచ్చి "మహానుభావా! ఈ పేలపిండి అన్యాయముగా సంపాదించినది కాదు. ధర్మంగా సంపాదించాము. కాబట్టి ఈ పేలపిండిని తమరు సేవించండి." అని అన్నాడు. సరే అని ఆ పేలపిండిని ఆ అతిధి తిన్నాడు. కాని అతని ఆకలి తీరలేదు.

అప్పుడు ఆ బ్రాహ్మణుని భార్య ఇలా అన్నది. "నాధా! నా వంతు వచ్చిన పేలపిండిని మీరు ఆయనకు ఇచ్చి తృప్తి పరచండి. ఆయన ఆకలి తీర్చండి." అని చెప్పింది.

అప్పుడు ఆ బ్రాహ్మణుడు ఇలా అన్నాడు. "నోరు లేని పక్షులుకూడా తమ తమ భార్యలకు ఆహారము తెచ్చి పెట్టి ఆకలి తీరుస్తాయి కదా. అటువంటప్పుడు నేను నీవు తినబోవు ఆహారమును ఎలాతీసుకొన గలను." అని అన్నాడు.

ఆ మాటలకు అతని భార్య ఇలా అంది. "నాధా! భార్యకు తన భర్తయే చుట్టము, స్నేహితుడు, భర్త, తల్లి, తండ్రి, గురువు, దైవము. కావున భర్త చెయ్యలేని పని భార్య చెయ్యడం ధర్మం కదా! మీ తరువాత నేను. మీరు ముందు మీ వంతుకు వచ్చిన పేలపిండి ఇచ్చారు. తరువాత నేను కదా ఇవ్వాలి. అదీ కాకుండా మీరు తినకుండా పస్తు ఉంటే నేను మాత్రం ఎలా తినగలను. కాబట్టి

సంకోచించక ఈ పేలపిండిని అతిధికి ఇచ్చి సంతోష పెట్టండి." అని చెప్పింది ఆయన భార్య. చేసేది లేక ఆ బ్రాహ్మణుడు తన భార్య వంతుకు వచ్చిన పేలపిండిని ఆ అతిధికి సమర్పించాడు. ఆ పేలపిండి తిన్నాకూడా ఆ అతిధి ఆకలి తీరలేదు. ఇంకా విచారంగానే ఉన్నాడు. అయ్యో అతిధిని సంతోష పెట్టలేకపోయానే అని ఆ బ్రాహ్మణుడు బాధపడుతున్నాడు.

తండ్రి బాధను చూచి కుమారుడు ఇలా అన్నాడు. "తండ్రీ! దీనికి ఇంత బాధ పడతారెందుకు. నా వంతుకు వచ్చిన పేలపిండిని అతిధికి ఇచ్చి ఆయనను తృప్తి పరచండి." అన్నాడు.

"నాయనా కుమారా! పిల్లలు ఎంత పెద్ద వాళ్లయినా తల్లి తండ్రులకు వాళ్లు చిన్న వాళ్లే. చిన్న వాళ్లకు ఆకలి ఎక్కువ. అందుకని నీ నోటి దగ్గర ఆహారము నేను ఎలా తీసుకొనగలను." అని అన్నాడు.

ఆ మాటలకు కుమారుడు ఇలా అన్నాడు. "తండ్రిగారూ! తండ్రియే కొడుకు రూపంలో పుడతాడు అని శాస్త్రములు చెబుతున్నాయి కదా. మీ బాధ నాది కాదా. మీ దుఃఖము తీర్చడం కొడుకుగా నా కర్తవ్యము కాదా! కాబట్టి సంకోచించక ఈ పేలపిండిని అతిధికి ఇవ్వండి అని అన్నాడు. కుమారుని మాటలకు తృప్తి పడి ఆ బ్రాహ్మణుడు తన కుమారుని వంతుకు వచ్చిన పేలపిండిని ఆ అతిదికి ఇచ్చాడు. ఆ అతిధి ఆ పేలపిండిని ఆరగించాడు కానీ అతని ఆకలి తీరలేదు. అతిధి తృప్తి చెందలేదు అని తెలుసుకున్నాడు ఆ బ్రాహ్మణుడు. దుఃఖంతో బాధపడుతున్నాడు.

ఇది చూచింది ఆయన కోడలు. వెంటనే తన వంతుకు వచ్చిన పేలపిండిని మామగారి ముందు పెట్టింది. "మామగారూ! దీనిని కూడా అతిధి కి సమర్పించి

ఆయనను తృప్తిపరచండి." అని పలికింది. అది చూచి ఆ బ్రాహ్మణుడు ఇలా అన్నాడు.

"అమ్మా! నీవు మా ఇంటికి కోడలిగా వచ్చావు. మా దరిద్రంలో భాగం పంచుకున్నావు. సరి అయిన ఆహారము లేక సుకుమారమైన నీ శరీరము శుష్కించి పోయింది. దొరక్క దొరక్క ఇవ్వాళ ఈ పేలపిండి దొరింది. ఇది కూడా ఇచ్చి నీవు ఆకలితో ఎలా ఉండగలవు. నీవు ఆకలితో అలమటిస్తుంటే నేను ఎలా చూడగలను." అని బాధపడ్డాడు ఆ బ్రాహ్మణుడు.

"మామగారూ!మీరు నాకు గురువులు. ఈ దేహములో ప్రాణములు కలిగిన దానికి గురువులకు శుశ్రూష చెయ్యడం శిష్యుల విధి. కాబట్టి నాకు మీకు శుశ్రూష చేసుకొనే భాగ్యం కలుగచేయండి. ఈ పేలపిండిని తీసుకొని అతిధికి సమర్పించండి." అని వినయంగా చెప్పింది కోడలు. ఆమాటలకు సంతోషించి ఆ బ్రాహ్మణుడు తన కోడలి వంతు వచ్చిన పేలపిండిని కూడా ఆ అతిధికి సమర్పించాడు. ఆ అతిధి సంతోషంగా ఆ పేలపిండిని తిన్నాడు. అమ్మయ్య ఆకలి తీరింది అన్నాడు. ఆ మాటలకు వారునలుగురూసంతోషించారు.

అప్పుడు ఆ అతిధి వారితో ఇలా అన్నాడు. "ఓ బ్రాహ్మణోత్తమా! నేను మీ ఇంటికి అతిధిగా వచ్చిన యమధర్మరాజును. నీ యొక్క, నీ కుటుంబ సభ్యుల యొక్క ధర్మనిరతి, సద్గుణ సంపత్తిని చూచి ఎంతో సంతోషించాను. నీ యందు పెద్దల ఎడల భక్తి, అతిధుల పట్ల వినయమూ, చేసే పని మీద శ్రద్ధ, కష్టకాలములో ఓర్పు మిక్కుటముగా ఉన్నాయి. నీవు చేసిన దానమును ప్రశంసిస్తూ దేవతలు పైనుండి చూస్తున్నారు చూడు." అని అన్నాడు. అప్పుడు దేవేంద్రుడు వారి మీద పూలవాన కురిపించాడు.

యముడు వారితో ఇంకా ఇలా అన్నాడు. "ఓ బ్రాహ్మణోత్తమా! దేవలోకంలో సప్తఋషులు మీ అందరి రాక కోసం ఎదురు చూస్తున్నారు. నీవు, నీ భార్య, కొడుకు కోడలితో స్వర్గానికి రా!" అని ఆహ్వానించాడు.

అంతలో మరలా ఇలా అన్నాడు. "ఓ మహాభాగా! ఆకలి అన్నింటి కన్నా చెడ్డది. ఆకలి బుద్ధిని, వివేకమును మట్టుబెడుతుంది. ఆశ దయాగుణమును నాశనం చేస్తుంది. నీవు, నీ భార్య, కుమారుడు,కోడలు ఆకలిని, ఆశను జయించారు. అతిథి పూజచేసి దివ్యత్వమును పొందారు. నీ దానగుణమునకు మెచ్చి బ్రహ్మగారు తన లోకమునకు రమ్మని ఆహ్వానించారు. బ్రహ్మలోకము నుండి త్వరలో విమానం వస్తుంది. అంతేకాదు.

ఓ బ్రాహ్మణోత్తమా! తనకు ఉన్న సంపదలో దానములు ధర్మములు చెయ్యడం, యజ్ఞాలు, యాగాలు చెయ్యడం గొప్ప విషయం కాదు. ధర్మంగా సంపాదించింది కొంచెమైనా దానిని తనకంటూ ఏమీ మిగుల్చుకోకుండా యోగ్యుడైన వాడికి దానం చెయ్యడం ఉత్తమోత్తమం." అని పలికి యమధర్మరాజు తన దివ్యమైన రూపమును వారికి చూపించాడు.

ఇంతలో ఆకాశంలో ఒక దివ్యమైన విమానం కనపడింది. దేవతలు మునులు ఆశ్చర్యపోయారు. అప్పుడు ఆ బ్రాహ్మణుడు, ఆయన భార్య, కుమారుడు, కోడలు యమునికి సాష్టాంగ ప్రమాణం చేసి నిలబడ్డారు.

"ఓ బ్రాహ్మణోత్తమా! అదుగో బ్రహ్మదేవుడు పంపిన దివ్య విమానము. మీరందరూ ఆ దివ్యమైన విమానము ఎక్కి బ్రహ్మలోకము వెళ్లండి." అని అన్నాడు యమధర్మరాజు. తరువాత ఆ బ్రాహ్మణుడు, తన భార్య, కుమారుడు,కోడలితో సహా ఆ దివ్యమైన విమానము ఎక్కి బ్రహ్మలోకము

వెళ్లిపోయాడు.

ఇదంతా నేను పక్కనే ఉన్న కలుగులో ఉండి చూచాను. నేను వెంటనే సక్తుప్రస్థుడు యమధర్మరాజు కాళ్లు కడిగిన నీటిలో అటు ఇటు పొర్లాను. కాని నా ఒంటికి ఒక పక్కమాత్రమే ఆ నీరు అంటుకుంది. ఆనీటి ప్రభావంతో నా శరీరం ఒక పక్క అంతా సువర్ణమయం అయింది. ఆ రోజు నుండి నేను ఎక్కడ యజ్ఞములు, యాగములు, దానములు, ధర్మములు జరుగుతుంటాయో అక్కడకు వెళుతుంటాను. ఎందుకంటే నా శరీరం రెండో వైపు కూడా ఎక్కడన్నా బంగారం మయం అవుతుందేమో అని ఆశ. కాని ఎక్కడా కాలేదు. ఇక్కడ ధర్మరాజు లోకోత్తరమైన అశ్వమేధ యాగము చేయుచున్నాడు అని తెలిసి ఇక్కడకు వచ్చాను. ఇక్క ఉన్న నీటిలో పొర్లి నా మిగిలిన శరీరం బంగారం చేసుకోవాలనుకున్నాను. కానీ అలా జరగలేదు. ఎందుకంటే కేవలం పొలాలలో రాలిన గింజలు ఏరుకొని జీవించే ఆ బ్రాహ్మణుడు చేసిన అతిధి పూజ కన్నా ధర్మరాజు చేసే అశ్వమేధ యాగము సాటి రాదు అన్న విషయం అర్ధం అయింది.” అని పలికింది ఆ ముంగిస. వెంటనే ఆ ముంగిస అక్కడి నుండి ఎటో వెళ్లి పోయింది. ఇదీ ఆ యజ్ఞంలో జరిగిన ఒక అద్భుత విషయం.” అని వైశంపాయనుడు జనమేజయునికి చెప్పాడు.

అప్పుడు జనమేజయుడు వైశంపాయనునితో ఇలా అన్నాడు. “ఓ వైశంపాయన మహర్షీ! రాజులు యజ్ఞముల యందును, మునులు తపస్సు చేయడం లోనూ, బ్రాహ్మణులు మనస్సును, ఇంద్రియములను నిగ్రహించడం లోనూ ఆసక్తి చూపుతారు అని విన్నాము కదా! అందుకే కదా పూర్వము రాజులు, చక్రవర్తులు ఎన్నో యజ్ఞములు యాగములు చేసి కీర్తి గడించారు. పుణ్యలోకములు పొందారు. అదే ప్రకారము ధర్మరాజు కూడా అశ్వమేధ యాగమును అత్యంత ఉదాత్త రీతిలో నిర్వహించాడు కదా! ఇదివరకటి రాజుల

కంటే సత్యము, శౌచము, భక్తి, శ్రద్ధలతో నిర్వహించాడు కదా. ఆయన చేసిన యాగమును వ్యాసుడు మొదలగు మహామునులు కూడా మెచ్చుకున్నారు కదా! ధర్మరాజు దేవేంద్రుడు చేసినట్టు అశ్వమేధ యాగము చేసాడు కదా! అటువంటి యాగమును ఆ ముంగిస ఎందుకు గర్హించింది. అవహేళన చేసింది. దానికి కారణము ఏమి?" అని అడిగాడు జనమేజయుడు. వైశంపాయనుడు ఇలా చెప్పసాగాడు.

"జనమేజయా! ధర్మరాజు చేసిన అశ్వమేధ యాగము నువ్వు చెప్పిన ఉత్తమ లక్షణములు అన్ని కలిగి ఉంది. కాని ఒక్క విషయం. ఆ యాగములో ఎంతో జీవ హింస జరిగింది. 300 మృగజీవులను చంపారు. దేశ మంతా తిరిగి వచ్చిన ఆ యాగాశ్వమును కూడా చంపారు. ఆ ముంగిస దృష్టిలో ఇంతటి జీవహింసతో నిర్వహించే అశ్వమేధ యాగము కన్నా అ బ్రాహ్మణుడు చేసిన తపోయజ్ఞము ఎంతో మేలైనది. ఆ విషయమే ఆ ముంగిస బహిరంగంగా చెప్పింది. ఆ బ్రాహ్మణుడు చేసిన సాత్విక, తపో యజ్ఞము వలననే తన సగం శరీరం సువర్ణ మయం అయింది అని కూడా చెప్పింది కదా. అది అబద్ధం కాదు కదా! కాబట్టి ఆ ముంగిస మాటలు మనం తోసి పుచ్చలేము.

ఈ విషయంలో నీకు ఒక ఇతిహాసము చెబుతాను విను. పూర్వము దేవేంద్రుడు ఒక యాగమే చేయ తలపెట్టాడు. ఆ యాగమునకు అనేక మంది ఋత్విక్కులు, మహామునులు, దేవతలు, వచ్చారు. యజ్ఞవేదిక తయారు చేసారు. అగ్ని వేల్చారు. ఆ యజ్ఞములో బలి ఇవ్వడానికి ఎన్నో జంతువులను సమకూర్చారు. అది చూచిన మునులు దేవేంద్రుడిని చూచి ఇలా అన్నారు.

"దేవేంద్రా! నీవు చేసే యజ్ఞములో ఇన్ని జంతువులు చావవలెనా! ఇంత జీవ హింస జరగాలా! ఇది ధర్మం కాదు. జీవ హింసకు ప్రత్యామ్నాయంగా

(బదులుగా) మూడేళ్లపాటు నిలువ వుంచిన విత్తనములను యజ్ఞద్రవ్యము లుగా వాడవచ్చును గదా. ఇది కృతయుగధర్మము. ఇది వేదములలో కూడా చెప్పబడింది. కాబట్టి వేదోక్తంగా యజ్ఞం చెయ్యి. జీవహింస మాను. కన్నీరు కారుస్తూ ఉన్న ఆ జంతువులను చూడు. కనికరంతో వాటిని వదిలిపెట్టు." అని అన్నారు.

కాని దేవేంద్రుడు వారి మాటలు వినలేదు. మునులు కూడా గట్టిగా ఇంద్రుని జీవహింస మానమని ప్రతిఘటించారు. దేవతలు ఇంద్రుడి పక్షం వహించారు. దేవలోకం రెండుగా చీలిపోయింది.

ఆరోజుల్లో దేవేంద్రుడికి ఒక స్నేహితుడు ఉపరిచర వసువు అనే రాజు ఉన్నాడు.

(మహాభారతం మొదట్లో ఈయన ప్రస్తావన వస్తుంది. ఈయన వీర్యం వలననే సత్యవతి జన్మించింది. ఈ యాగం ప్రస్తావన మహాభారతంలో శాంతిపర్వంలో కూడా వచ్చింది.)

ఆ ఉపరిచర వసువు దేవేంద్రుడు చేస్తున్న యాగం చూడ్డానికి అక్కడకు వచ్చాడు. దేవతలు, మునులు ఆయనను మధ్యవర్తిగా పెట్టుకొన్నారు. తమ వివాదమును ఆయనకు విన్నవించారు. యజ్ఞములలో జీవహింస చేయాలా వద్దా అని అడిగారు. ఆయన దేవేంద్రుడికి మిత్రుడు కాబట్టి యజ్ఞ యాగములలో జీవహింస సరి అయినదే అని తీర్పు చెప్పాడు. ఆ తీర్పు ఫలితంగా ఆ ఉపరిచర వసువు నరకానికి పోయాడు.

కాబట్టి జనమేజయ మహారాజా! జీవహింస లేని యాగము

ఉత్తమమైనది. ఇందులో సంశయింప వలసినది ఏమీ లేదు. అదీకాకుండా, కేవలం పొలాలలో ఏరుకున్న గింజలతో పేలపిండి చేసుకొని పొట్ట నింపుకుంటున్న ఆ పేదబ్రాహ్మణుడు తనకు ఉన్నదంతా అతిధికి పెట్టాడు. మరి అది పొగడతగినదే కదా!" అని అన్నాడు వైశంపాయనుడు.

ఆ మాటలు విన్న జనమేజయుడు ఇలా అన్నాడు. "మీరు చెప్పినది నిజమే మునీంద్రా! ఆ బ్రాహ్మణుని త్యాగం కొనియాడతగినదే! దానం చెయ్యడానికి ధర్మమార్గంలో సంపాదించిన ధనం మాత్రమే యోగ్యమైనది అన్న విషయాన్ని ఇంకా విపులంగా వివరించండి." అని అడిగాడు. దానికి వైశంపాయనుడు ఇలా చెప్పసాగాడు.

"జనమేజయ మహారాజా! ఈ సందర్భంలో నీకు ఒక కథ చెబుతాను. సావధానంగా విను. పూర్వము అగస్త్యుడు 12 సంవత్సరములు నిరాఘాటంగా సాగే ఒక యాగము చెయ్యడానికి పూనుకున్నాడు. ఆ యాగమునకు అనువజ్ఞులు అయిన మునులు, ఋత్విజులు వచ్చారు. యజ్ఞమునకు అన్ని ఏర్పాట్లు జరుగుతున్నాయి. కాని ఇంద్రుడు వర్షము కురిపించలేదు. ఫలితంగా ఓషధులు లభించలేదు. పంటలు పండలేదు. అందుకని దానములు ధర్మములు చేయుటకు, యజ్ఞమునకు వచ్చిన వారికి భోజనము పెట్టుటకు ధాన్యము లేదు. ఈ యాగము అగస్త్యుడు ఎలానిర్వహిస్తాడో అని అందరూ ఆతురతతో ఉన్నారు.

ఎందుకంటే అగస్త్యుడు పన్నెండేళ్ల దీక్ష వహించాడు. ధర్మమార్గంతో సంపాదించినది తప్ప మరొక వస్తువు ముట్టుకోడు. ధర్మమార్గంలో ధాన్యం సమకూరాలంటే వానలు పడాలి. పంటలుపండాలి. ఏంజరుగుతుందో ఏమో అని అందరూ విచారంగా ఉన్నారు.

ఆమాటలను విన్నాడు అగస్త్యుడు. "ఓ మహామునులారా, ఋత్విక్కులారా! నేను చేయబోవు ధర్మయజ్ఞమునకు దేవేంద్రుడు సహకరించి సమృద్ధిగా వర్షములు కురిపిస్తే సరే సరి. లేక పోతే నేను ఇంద్రపదవిని అధిష్టించి, లోకములను పాలిస్తాను. మీరునిశ్చింతగా ఉండండి. అదీ కాకపోతే ఈ మూడు లోకములలో యజ్ఞద్రవ్యములు సమృద్ధిగా ఉన్నాయి కదా. అవన్నీ తీసుకొచ్చి యజ్ఞము చేయిస్తాను. ఈ సంవత్సరము ఉత్తర కురుభూములలో పంటలు బాగా పండాయి. ధాన్యము సమృద్ధిగా ఉంది. యాగసమయంలో అన్నదానం చెయ్యడానికి అక్కడి నుండి ధాన్యం తెప్పిస్తాను. అయినా నేను విత్తనములను అగ్నిలో వేల్చి యజ్ఞం చేస్తే లోకానికేమన్నా చెడు జరుగుతుందా! విత్తనములతో యజ్ఞం చేస్తే యజ్ఞమునకు ఆటంకం కలుగుతుందా! కాబట్టి ఈ విషయంలో మీరు చింతించవలసిన పనిలేదు." అని అన్నాడు అగస్త్యుడు.

ఆ మాటలకు అక్కడ చేరినమునులు ఇలా అన్నారు. " ఓ అగస్త్య మహర్షీ! ఇంత చిన్న దానికి తమరు తమ తపోశక్తిని ఎందుకు వృధా చేసుకుంటారు. ఇతరుల వద్దనుండి ధనం తీసుకొనడం ఎందుకు. ఉత్తర కురుభూముల నుండి ధాన్యం తెప్పించడం ఎందుకు. పంటలు పండడానికి ఉపయోగించే విత్తనములతో యజ్ఞం చేయడం ఎందుకు. మాకు కావలసిన వస్తువులు, యజ్ఞమునకు కావలసిన వస్తువులు మేము మా ఆశ్రమముల నుండి తీసుకొని వస్తాము. యజ్ఞము నిర్విఘ్నంగా నెరవేరుస్తాము." అని అన్నారు.

ఈ విషయం అంతా తెలిసి దేవేంద్రుడు తన పదవి ఎక్కడ ఊడుతుందో అని భయపడ్డాడు. వెంటనే వర్షములు కురిపించాడు. బృహస్పతిని తోడు తీసుకొని భయపడుతూ భక్తితో అగస్త్యుని వద్దకు వచ్చాడు. ఇంద్రుని సాదరంగా ఆహ్వానించాడు అగస్త్యుడు. యజ్ఞము

నిర్విఘ్నముగా నెరవేర్చాడు. ఇంద్రుని, బృహస్పతిని సాదరంగా స్వర్గలోకమునకు పంపాడు. అంతేకాదు యజ్ఞమునకు వచ్చిన మునులను, ఋత్విక్కులను అగస్త్యుడు భక్తితో పూజించి వారికి తగు సత్కారములు చేసి పంపాడు. ఆ విధంగా హింసకు తావు లేకుండా యజ్ఞమును చేసి కీర్తి పొందాడు అగస్త్యుడు.

కాబట్టి ఓ జనమేజయ మహారాజా!ధర్మమార్గంతో సంపాదించిన ధనంతో చేసే యజ్ఞము, హింసకు తావు లేకుండా చేసే యజ్ఞము మనోజ్ఞమై వెలుగుతుంది." అని వైశంపాయనుడు జనమేజయునికి చెప్పాడు.

అప్పుడు జనమేజయుడు వైశంపాయనుని ఇలా అడిగాడు. "ఓ మహర్షీ! ఇది వరకు మీరు ఒక ముంగిస మానుష భాషలో మాట్లాడింది అని చెప్పారు. ఆ ముంగిస ఎవరో మహానుభావుడు అయి ఉండవచ్చును. కాబట్టి ఆ ముంగిస గురించి వివరించండి." అని అడిగాడు. అప్పుడు వైశంపాయనుడు ఇలా చెప్పసాగాడు.

" ఓ జనమేజయ మహారాజా! జమదగ్ని పితృకార్యము చేయ సంకల్పించాడు. ఒక కొత్త కుండలో తమ ఇంటిలో ఉన్న హోమ ధేనువు (పాడి ఆవు) పాలు పితికి పదిలంగా ఒక చోట పెట్టాడు. అతనిలో ఉన్న క్రోధమునకు అధి దేవత ఆకారము ధరించి వచ్చింది. పొరపాటున జరిగింది అనుకునేటట్టు ఆ కుండను పడదోసింది. పాలు అన్నీ నేలపాలు అయ్యాయి. జమదగ్ని అది చూచాడు. పాలు నేలపాలు అయ్యాయి అని తెలిసి కూడా ఏమీ కోపం తెచ్చుకోలేదు. అప్పుడు కోపమునకు అధి దేవత ఆయనను చూచి ఇలా అంది.

"ఓ జమదగ్నీ! సాధారణంగా భృగు సంతతి వారు మహా కోపిష్టులు అని

అందరూ అంటారు కదా! ఇది నిజము కాదని నీవు నిరూపించావు. నీముందు నేను ఓడిపోయాను. నేను నీ పట్ల తప్పు చేసాను. నన్ను క్షమించు." అంది క్రోధము.

"అదేమిటి! నీవేమి తప్పు చేసావు. ఒక వేళ నీకు తప్పుచేసాను అనే ఆలోచన ఉంటే దానిని నీ మనసులో నుండి తీసివెయ్యి. కాని నీవు శ్రాద్ధ సంకల్పమునకు భగ్నము కలిగించావు. పితృదేవతలు నీ మీద కోపింప గలరు. వెంటనే ఇక్కడి నుండి వెళ్లిపో." అని అన్నాడు జమదగ్ని. ఆ మాటలు విని కోపము అంతర్ధానము అయింది.

తరువాత జమదగ్ని పితృదేవతలను ఆహ్వానించాడు. వారు వచ్చారు. విషయం తెలుసుకొన్నారు. నీవు తల పెట్టిన శ్రాద్ధ కర్మకు కోపాధిదేవత విఘ్నం కలిగించింది అని తెలిసికూడా నీవు ఊరుకున్నావు. నా శాంతము క్షమించరానిది. కాబట్టి నీవు ముంగిసలై పుట్టు." అని శపించారు.

అప్పుడు జమదగ్ని వారికి నమస్కరించి "పితృదేవతలారా! బ్రాహ్మణులకు కోపము తగదు అంటారు కదా. అందుకని నేను క్రోధము చేసిన పనికి కోపించ లేదు. నా తప్పు క్షమించండి. నాకు ఈ శాపము నుండి విముక్తి కలిగించండి." అని ప్రార్థించాడు జమదగ్ని. వారు శాంతించారు.

"కుమారా! మహా పండితులు ఉన్న సభలో ఒక మహాధర్మమును తప్పు అని చెప్పి నిరూపించా వనుకో, అప్పుడే నీకు శాపమునుండి మోక్షము కలుగుతుంది." అని పలికారు.

జనమేజయ మహారాజా! ఆ ముంగిస గతజన్మలో జమదగ్ని. మరు

జన్మలో ముంగిసగా జన్మించి, ధర్మరాజు చేసిన అశ్వమేధ యాగమును అధర్మము అని నిరూపించి, శాపవిముక్తిని పొందింది.” అని చెప్పాడు వైశంపాయనుడు.

మహాభారతము

అశ్వమేధ పర్వము

చతుర్థాశ్వాసము సంపూర్ణము.

అశ్వమేధ పర్వము సర్వం సంపూర్ణము

ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్.